

ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА

APPROACHES TO THE CREATION AND STUDY OF EFFECTIVE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEMS

У статті охоплюються питання сучасної побудови систем управління підприємством. Встановлено, що останні негативні зміни в діяльності підприємств спричинені постковідними перетвореннями. Це дає підстави керівникам підприємств переглядати та проводити діагностику і моніторинг системи управління підприємством. Пошук нових шляхів виходу з кризи та стабілізації своєї діяльності залежить від ефективної системи управління підприємства. Проведено аналіз семантичного розуміння понятійного апарату системи управління. Визначено основні елементи та підсистеми сучасної системи управління підприємством. Надано та побудовано структурну схему елементів сучасної системи управління підприємством. Проведено аналіз підходів до формування та дослідження систем управління в сучасних мінливих умовах. Серед них виокремлено три основні, що дадуть можливість здійснити перетворення, удосконалення та контроль усіх підсистем, а також удосконалити цілісну систему управління підприємством.

Ключові слова: підприємство, система управління, ефективність, підходи, підсистеми управління.

Установлено, что последние негативные изменения в деятельности предприятий вызваны постковидными преобразованиями. Это дает основания руководителям предприятий просматривать и проводить диагностику и мониторинг системы управления предприятием. Поиск новых путей выхода из кризиса и стабилизации своей деятельности зависит от эффективной системы управления предприятия. Проведен анализ семантического понимания понятийного аппарата системы управления. Определены основные элементы и подсистемы современной системы управления предприятием. Предоставлена и построена структурная схема элементов современной системы управления предприятием. Проведен анализ подходов к формированию и исследованию систем управления в современных меняющихся условиях. Среди них выделены три основных, которые дадут возможность осуществить преобразование, совершенствование и контроль всех подсистем, а также усовершенствовать целостную систему управления предприятием.

Ключевые слова: предприятие, система управления, эффективность, подходы, подсистемы управления.

В статье охватываются вопросы современного построения систем управле-

УДК 338.984

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure57-11>

Ложачевська О.М.

д.е.н., професор,
професор кафедри менеджменту
Національний транспортний
університет

Lozhachevska Olena

National Transport University

The article covers the issues of modern construction of enterprise management systems. It is established that the last negative changes in the activity of enterprises are caused by post-transmission transformations. This gives grounds for business leaders to review and diagnose and monitor the enterprise management system. The search for new ways out of the crisis and stabilization of its activities depends on an effective management system of the enterprise. Thus, it is proved that all participants in market relations must independently and purposefully form and implement scientific and technical policy, promptly make new management decisions in the field of economics, technology and technology. And it is these changes that must be reflected in the transformed and improved enterprise management systems. The analysis of semantic understanding of the conceptual apparatus of the control system is carried out. This made it possible to form the structure of a modern management system. The main elements and subsystems of the modern enterprise management system are identified. The structural scheme of elements of modern system of management of the enterprise is given and constructed. The analysis of approaches is carried out. That is, an effective management system should cover all business processes of the enterprise and for their management it is necessary to use an integrated approach. A comprehensive approach to creating an effective management system in the enterprise must take into account and combine multifaceted aspects (technical, technological, economic, social, environmental, organizational, political, psychological and others), ie to ensure the unity of all components that be realized. The approach requires the internal unity of the entire system and process management to achieve maximum effect with minimum cost. There are three main ones that will enable the transformation, improvement and control of all subsystems and allow the integrated enterprise management system. That is, to create a modern effective management system requires constant diagnosis and improvement of its subsystems.

Key words: enterprise, management system, efficiency, approaches, management subsystems.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується високою конкуренцією серед суб'єктів господарювання. Усі учасники ринкових відносин повинні самостійно і цілеспрямовано формувати та здійснювати науково-технічну політику, оперативно приймати нові управлінські рішення у сфері економіки, техніки, технології, організації тощо. Для керівників важливим є сприйняття організації як системи, що складається зі взаємопов'язаних частин, які пов'язані із зовнішнім світом (середовищем постійних змін) [2]. В сучасних умовах постковідних перетворень на підприємство як систему вплинули фактори,

що затримують їх розвиток. Так, саме сьогодні стає важливим питання формування злагодженої ефективної системи управління підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальне розуміння того, що саме система управління на підприємстві є запорукою ефективної роботи управління, досліджено в працях провідних вітчизняних і зарубіжних учених, таких як О.М. Височило [2], І.Я. Іпполітова [3], Н.Г. Калюжна [1], К.А. Компанець [2], Л.Л. Литвишко [2], Г.О. Селезньова [3], О.А. Ткаченко [4], А.О. Устенко [5].

Автори намагалися сформулювати саме системність діяльності підприємств і зауважували, що вона

залежить саме від злагодженої системи управління. Так, К.А. Компанець, Л.Л. Литвишко досліджували методи впливу на систему управління на підприємствах та визначили основні детермінанти непрямой дії. Н.Г. Калюжна розглядала систему управління як предмет дослідження організації. О.А. Ткаченко, К.О. Ткаченко торкнулися тему системного управління під час формування ІТ-програм, що теж є важливим аспектом сучасного управління підприємством. Г.О. Селезньова, І.Я. Іпполітова вивчали оцінювання ефективності системи управління підприємством. А.О. Устенко досліджує загальне відображення роботи системи управління. Однак у роботах авторів не визначено головні методи та принципи керування й формування ефективної системи управління, тому необхідно визначити головні принципи дослідження ефективної системи управління підприємством у сучасних умовах.

Постановка завдання. Основною метою дослідження є визначення підходів до створення та дослідження ефективності систем управління підприємств.

Основними задачами для дослідження є такі:

- встановлення семантичного аналізу поняття системи управління підприємством;
- визначення основної складової частини структури сучасної системи управління підприємств;
- формування основних положень створення сучасної системи управління підприємств;
- встановлення основних підходів до створення та дослідження ефективності системи управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сьогодні існує багато визначень системи управління підприємством, кожне з яких відповідає методології певного наукового розділу та наголошує на певному аспекті функціонування системи, її побудови, внутрішніх відносинах тощо.

Отже, за системного підходу до створення ефективної системи управління на підприємствах економічний об'єкт вивчають як комплекс його взаємопов'язаних частин, об'єднаних єдиною метою функціонування. Він потребує дослідження внутрішніх та зовнішніх зв'язків.

Характерними ознаками системного підходу є одночасне охоплення проектуванням великої кількості задач; максимальна типізація та стандартизація рішень; багатоаспектне уявлення про структуру системи управління, що складається з кількох класів компонентів, та порівняно автономне їх розроблення; ключова роль баз даних; локальне впровадження та збільшення функціональних задач [1, с. 17–18].

На підставі вищесказаного на рис. 1 сформуємо основні елементи сучасної системи управління транспортним підприємством.

Отже, ефективна система управління повинна охоплювати всі бізнес-процеси підприємства, а для їх керування необхідно використовувати комплексний підхід.

Комплексний підхід до створення ефективної системи управління на підприємстві повинен враховувати та поєднувати різнобічні аспекти (технічні, технологічні, економічні, соціальні,

Таблиця 1

Семантичний аналіз поняття системи управління підприємством

Автори	Характеристика
С. Янг	Визначає систему управління організацією як підсистему організації, компонентами якої є групи взаємодіючих людей. Її функції полягають у сприйнятті певних проблем організації (входів) і в подальшому виконанні набору дій (процесів), в результаті яких виробляються рішення (виходи), що збільшують дохід від діяльності всієї організації (задоволення) або оптимізують деяку функцію всіх входів і виходів організації.
В.В. Глущенко, В.І. Глущенко	Системою управління можна називати конкретний апаратний, нормативний, функціональний варіант реалізації технології, що дає змогу вирішувати конкретну проблему управління. Системами управління вважають системи, які призначені для такої дії щодо об'єкта управління, що переводить цей об'єкт у бажаний стан і (або) надає параметрам процесів, що відбуваються в ньому, певні кількісні або якісні значення.
Г.В. Воронцова	Система управління організацією (підприємством) – це спосіб взаємодії між суб'єктом та об'єктом управління, спосіб побудови взаємозв'язку між рівнями управління й функціональними галузями, що забезпечує оптимальне за цих умов досягнення цілей організації.
А.Н. Алексєєв	Система управління – це організаційне складне ціле, що складається з безлічі взаємодіючих елементів, у тому числі об'єкта й суб'єкта управління.
А.В. Ігнат'єва, М.М. Максимцов	Система управління будь-якою організацією є складною системою, створеною для збору, аналізу та переробки інформації задля отримання максимального кінцевого результату за певних обмежень (наприклад, нестача ресурсів).
А.О. Устенко	Система управління підприємством – це комплекс, що включає цільову, забезпечувальну, функціональну, керуючу, керувану, науково-методичну та зовнішню підсистеми, які сприяють ухваленню та реалізації конкурентоспроможних управлінських рішень, спрямованих на задоволення заданої ринкової потреби; це комплексна система забезпечення конкурентоспроможності підприємства в конкурентному середовищі.

Джерело: сформовано автором на основі джерел [1; 5]

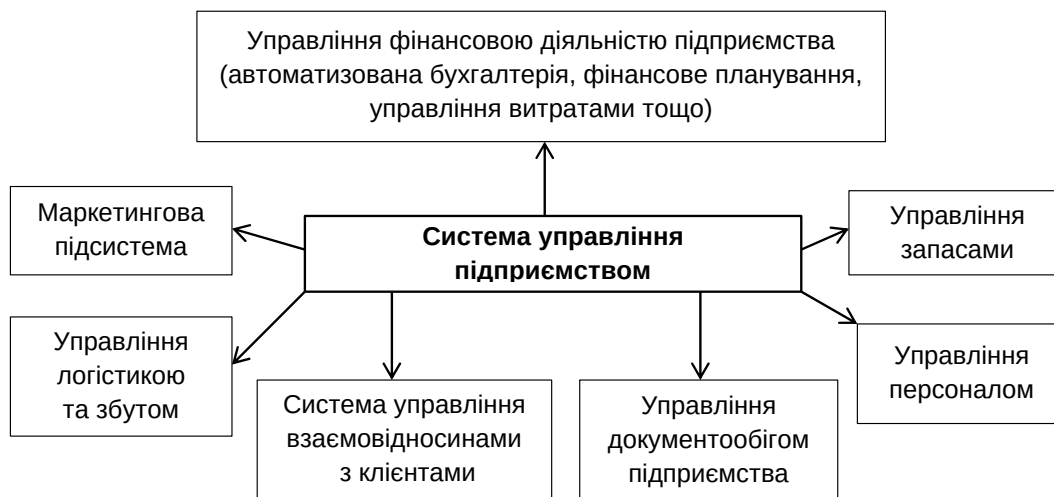

Рис. 1. Структура сучасної системи управління підприємством

Джерело: сформовано автором

екологічні, організаційні, політичні, психологічні тощо), тобто забезпечувати єдність усіх складових частин, які не можуть реалізовуватись окремо. Підхід потребує внутрішньої єдності усієї системи та процесу управління для досягнення максимального ефекту з мінімальними витратами.

Сутність функціонального підходу полягає в тому, що створення систем управління розглядається як послідовність функцій, необхідних для досягнення поставленої мети. В системі інформаційного менеджменту виділяють п'ять основних функцій, таких як планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання процесу створення систем управління на підприємствах. За допомогою конкретних функцій відбуваються конкретні управлінські процеси. Об'єднувальною функцією є керівництво, що пронизує усі управлінські процеси.

Щоб дослідити ефективність створеної системи управління підприємства, необхідно використовувати сукупність підходів, що дасть змогу якісно оцінити управління кожною підсистемою окремо. Так, для дослідження переважно застосовують предметний підхід, за якого удосконалюється об'єкт чи система, тобто систему удосконалюють шляхом доопрацювання наявної системи за результатами маркетингових досліджень, аналізу науково-технічного прогресу в цій галузі, зауважень і пропозицій споживачів.

Отже, на практиці перед розробниками ставлять завдання, що полягає в досягненні за найважливішими показниками якості систем світового рівня. Проте технічний прогрес триває, і оскільки на розроблення, створення та освоєння нової інформаційної системи потрібен час, то за цей період з'являться нові досягнення, а галузь піде далеко вперед. Недолік предметного підходу полягає в тому, що інвестори і менеджери, застосовуючи його, завжди тільки наздоганятимуть

вчорашній день і ніколи не вийдуть на світовий рівень.

Процесний підхід до створення систем управління на підприємствах передбачає покрокове виконання безперервних дій, дотримання певного порядку виконання взаємопов'язаних функцій управління.

Також цей підхід передбачає автоматизацію не окремих функцій, а наскрізних бізнес-процесів. Ті бізнес-процеси, успішна реалізація яких сприяє підвищенню економічної ефективності діяльності підприємства, мають бути основним об'єктом уваги керівництва під час впровадження систем управління, оскільки лише автоматизація наскрізних бізнес процесів здатна зробити рішення ефективним та необхідним інструментом в управлінській діяльності як на підприємстві, так і за його межами. Одним із вагомих чинників, що впливають на ефективне функціонування й подальший розвиток систем управління підприємства, є дотримання логічної послідовності етапів впровадження рішення згідно з процесним підходом; водночас процес впровадження є частиною життєвого циклу систем.

Інтеграційний підхід – це спосіб організації окремих складових частин (елементів) системи управління в одну систему, що підтримує узгоджену та цілеспрямовану їх взаємодію, забезпечуючи високу ефективність функціонування всієї системи управління на підприємстві, тобто система управління розглядається як багатоконпонентна система, в якій кожен компонент доповнює інший. Встановлюються взаємозв'язки не тільки між окремими підсистемами та складовими частинами систем управління, але й між рівнями, суб'єктами управління та стадіями життєвого циклу об'єкта управління в процесі створення та функціонування цієї системи.

Створення ефективної системи управління на підприємстві – це складний динамічний процес,

що є результатом неперервного циклічного руху інформаційних потоків, головною рушійною силою якого є час. Саме тому важливу роль відіграє динамічний підхід. Систему необхідно розглядати в динаміці (діалектичному розвитку), причинно-наслідкових зв'язках. В ході створення та вдосконалення системи управління необхідно враховувати такі чинники, які вимагають динамічного розвитку інформаційних систем, як науково-технічний прогрес, зміна потреб споживачів та виробничого процесу, демографічні зміни, зміни в структурі галузі або ринку, інноваційні процеси, зміна засобів оброблення інформації. Аналіз проводять як у ретроспективному, так і в перспективному (прогноз) планах.

Діяльність будь-якої системи, зокрема інформаційної, залежить від впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Ринкові умови змушують підприємства пристосовуватись до змін і відповідним чином на них реагувати. На протигагу універсальним принципам керівництва людьми, на підприємствах виникає ситуаційний підхід до менеджменту, який передбачає адаптацію інформаційних систем до конкретних ситуацій. Найефективнішою у конкретній ситуації буде та система управління, яка найбільше відповідатиме ситуації, тобто буде максимально адаптованою до неї.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, створення сучасної ефективної системи управління – це складний багатоетапний процес, що потребує використання комплексного підходу. Крім цього, необхідно не тільки створити систему управління, що ефективно управляє всіма бізнес-процесами на підприємстві, але й постійно проводити моніторинг кожної підсистеми. Якісна діагностика систем управління можлива тільки з використанням підходів, а саме функціонального підходу, що передбачає формування ефективної системи управління; процесного підходу, що забезпечує покрокове виконання безперервних дій, дотримання певного порядку виконання взаємопов'язаних функцій управління всіма бізнес-процесами, моніторингу сучасного середовища, а також удосконалення та автоматизації системи управління; інтеграційного підходу, що є способом організації окремих складових частин (елементів) системи управління в одну системну. Отже, для створення сучасної ефективної системи управління необхідна постійна діагностика та вдосконалення її підсистем.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Калюжна Н.Г. Система управління підприємством як предмет дослідження теорії організації. *Вісник економічної науки України*. 2011. № 2. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/>

45700/15-Kalyuzhna.pdf?sequence=1 (дата звернення: 23.05.2021).

2. Литвишко Л.О., Компанець К.А., Височило О.М. Методи оцінки впливу чинників непрямої дії на функціонування підприємства. *Автобусобудування та пасажирські перевезення в Україні* : тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Львів, 2018. С. 146–147. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/43569/2/2018_Litvishko_L-Methods_for_assessing_146-147.pdf (дата звернення: 11.05.2021).

3. Селезньова Г.О., Іпполітова І.Я. Оцінювання ефективності системи управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2020. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/54.pdf (дата звернення: 13.05.2021).

4. Ткаченко О.А., Ткаченко К.О. Сучасні системи управління ІТ-проектами. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2019. Т. 2. № 1. URL: <http://infotech-soccult.knukim.edu.ua/article/view/175652/176890> (дата звернення: 03.05.2021).

5. Устенко А.О. Система управління підприємством. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Економіка*. 2014. Вип. 10. С. 96–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpu_Ekon_2014_10_21 (дата звернення: 03.05.2021).

REFERENCES:

1. Kalyuzhna N.G. (2011) Systema upravlinnia pidpriemstvom yak predmet doslidzhennia teorii orhanizatsii [Enterprise management system as a subject of research in the theory of organization]. *Bulletin of Economic Science of Ukraine*, no. 2. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45700/15-Kalyuzhna.pdf?sequence=1> (accessed 23 May 2021).

2. Litvishko L.O., Kompanets K.A., Vysochilo O.M. (2018) Metody otsinky vplyvu chynnykiv nepriamoi dii na funktsionuvannia pidpriemstva [Methods for assessing the impact of factors of indirect action on the functioning of the enterprise]. *Bus construction and passenger transportation in Ukraine: abstracts of the III All-Ukrainian scientific-practical conference*, Lviv. P. 146–147. Available at: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/43569/2/2018_Litvishko_L-Methods_for_assessing_146-147.pdf (accessed 11 May 2021).

3. Selezneva G.O., Ippolitova I.Y. (2020) Otsiniuvannia efektyvnosti systemy upravlinnia pidpriemstvom. [Evaluating the effectiveness of enterprise management]. *Efficient economy*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/54.pdf (accessed 13 May 2021).

4. Tkachenko O.A., Tkachenko K.O. (2019) Suchasnykh system upravlinnia IT-proektamy. [Modern IT project management systems]. *Digital platform: information technologies in the socio-cultural sphere*, vol. 2, no. 1. Available at: <http://infotech-soccult.knukim.edu.ua/article/view/175652/176890> (accessed 03 May 2021).

5. Ustenko A.A. (2014) Sistema upravlinnia pidpriemstvom. [Enterprise management system]. *Bulletin of the Precarpathian University. Series: Economics*, vol. 10, pp. 96–103. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpu_Ekon_2014_10_21 (accessed 03 May 2021).